

Ruská úvaha o postupném operování armádami.

(Dokončení.)

V.

V druhé části knihy zkoumá Movčín své zásady postupných operací na polsko-sovětském tažení v r. 1920. Už v úvodě řekl, že podmínky zde byly jiné než na západě v r. 1914. Ale snad právě ta různost podmínek ukáže obecnost zásad, které autor hájí a které zůstávají v platnosti v nejrůznějším prostředí. První, co přímo zaráží, je rozdíl v silách. Zatím co na západě stály proti sobě v rozhodné bitvě milionové armády, nedosáhla na východě v r. 1920 ani jedna z armád obou stran něco více než 100.000 mužů. V rozhodné operaci, kterou zde budeme studovati, měly ruské sověty na Visle 55.000 bodáků proti 108.000 bodáků polských. Ačkoli se Movčín snaží, seč je, aby pošetilost operačního plánu sovětského velení nepůsobila trapně, přece data, která uvádí v zájmu nauky, nemohou odborníka oklamat. Spoléhali-li Němci v svém tvrdém a neohebném schlieffenovském plánu na převa hu jakosti vlastní armády, byli potud v právu, poněvadž ani marnská porážka jim nepřinesla katastrofu. Sovětské velení si vypůjčilo ztrnulý schlieffenovský plán, jenže rudá armáda jakostně ani zdaleka neodpovídala požadavkům podobné operační stavby. Tam, kde Němci stavěli z kamene a z dobrých cihel, tam rudí strategové a operatéri budovali z bláta a z věpřovic operační mrakodrap. Následek byl přirozený: úplná katastrofa, dokonalá porážka a tím také rozhodnutí celé války na bojišti a v krátké době.

Druhým pozoruhodným rysem polsko-sovětského tažení r. 1920 jsou ohromné prostory, na kterých operovaly obě směšně malé armády, jejichž skupinky často pracovaly na vlastní vrub a ponechávaly ochranu křídel Pánu Bohu. Je zajímavé, že polsko-sovětská fronta na Visle byla stejně dlouhá jako fronta německo-francouzsko-anglická na Marně (asi 300 km), ale síly sovětské byly dvacetkrát menší než německé a síly polské desetkrát menší než spojenecké.

Operační oblasti v této válce byly rozsáhlé prostory mezi Dněprem, Vislou a Sanem, ohraničené ze severu Lotyšskem a Východním Pruskem. Tak zvané Polesí je dělilo svými bažinami na dvě operační pole. To ztěžovalo velení. Jižní operační pole, kterým vedl směr od Kijeva do středu Polska, protínalo mnoho dobrých obranných čar na tocích. Postup v tomto směru znamenal odkrývání levého boku proti Haliči, kde Poláci měli k dispozici dobrou železniční síť rakouskou.

Operační směr Varšava—Moskva, který vedl severním pólem, byl důležitější, ač pro postup obou protivníků nebyl právě svůdný. Znamenal přechody mohutných toků, jako Dněpr, Berežina, Němen a Bug, pochody velmi chudými kraji, oddalování od vlastních životních středisk a starost o hluboké vlastní boky. Postup v tomto směru mohl býti živěn jen 2—3 traťmi bez příčných spojů, které by umožňovaly podélné rovádky.

Také obyvatelstvo v operační oblasti při těchto slabých armádách hrálo velmi vážnou úlohu svým smýšlením (nacionálním a třídním). Movčín přiznává, že značná část Ukrajiny byla ohniskem protisovětských povstání, která brzdila práci rudého týlu. V severní části oblasti (běloruské) bylo prý lépe. Dělnická třída, s kterou mohla rudá armáda počítati jako se spolupracovníkem jak na vlastním, tak na nepřátelském území, byla zastoupena mizivě na obou operačních polích (Moskva—Varšava a Kijev—Lvov).

V březnu r. 1920 mělo Polsko armádu 740.000 mužů seskupenu do 21 divisí. Ale na frontě se mu z toho sešlo jen 100 tisíc až 110 tisíc bodáků a 10 tisíc až 12 tisíc šavlí. Tyto frontové síly byly rozděleny na obě bojiště po obou stranách Polesí s těžištěm v severním poli.

Rudá armáda měla tehdy v počtu živých 5.000.000 mužů, z nichž bylo v poli 874.000 a z těch jen 300.000 skutečných bojovníků. V dubnu 1920 podařilo se rudému velení soustřediti na západní frontě (severně od Polesí) 90.000 mužů a na jihozápadní frontě (jižně od Polesí) 50.000 mužů. Počet bodáků byl arci v obou skupinách menší.

Že se rudým bojovníkům nechtělo do fronty, pokouší se Movčín vysvětliti přeměnou částí rudé armády na armády pracovní a přetíženiím týlových institucí zaměstnanci. Celkem se podařilo rudému velení dostat na frontu 10% mužstva, které mělo v počtu živých. Doplnování, jak doznává Movčín, bylo fysicky méněcenné, velitelský sbor byl chatrný.

Poláci zamýšleli odejmouti rudému Rusku území, které patřilo k Polsce v r. 1772, t. j. část dnešní Ukrajiny. V tomto plánu nebylo logické operační posloupnosti. Pomýšlelo se obsaditi a hájiti určité území. Byl to tedy plán s omezeným cílem, který ve válce, jako byla rusko-polská, nemohl vésti k strategickému rozhodnutí trvalé hodnoty.

Jak Movčín udává, sovětská odvetná akce hleděla přehraditi polské armádě postupové směry a rozbít její živou sílu. Rudé velení se tu uteklo k schlieffenovské myšlence úderu silným pravým křídlem západní fronty proti Varšavě a tuto akci zajistiti v jižním poli pomocným úderem na Lublín. Jak jsme již řekli, byl tu rozdíl v podmínkách. U sovětského plánu bylo to složitější než u německého.

kého. Zda měla podstatnou úlohu morální hodnota armády a politické prostředí, v kterém se operovalo. Movčín krátce nechce říci na plná ústa, že se sovětské velení odhodlalo k manévru, na který strategicky nestačilo.

25. dubna 1920 začala polská armáda na jihozápadní frontě útok 44.000 bodáky a 6200 šavlemi a za podpory povstání v týlu rudých hnala před sebou sovětské trupy tak rychle, že již 6. května byla v Kijevě. Jak vypadal morální stav sovětských vojsk, ukazují číslíce. XII. sovětská armáda, která stála proti útočící armádě polské, měla před započítím ofensivy 8500 bodáků. Po obsazení Kijeva Poláky scvrkla se na 2500 bodáků, t. j. utrpěla za 10 dní ztráty 75%. Movčín z toho odvozuje poučení, že úder proti silám rozestřeným v slabé cloně na veliké frontě je vždy pro ně katastrofální. Ovšem tím katastrofálnější, čím jest jejich morální hodnota chabější.

15. května začali Poláci příliš prodlužovati křídla své fronty a přesunovati síly na frontu západní (severní). Jejich ofensiva na Kijev uvázla. V tom okamžiku se změnily úlohy. Poláci přišli o operační svobodu. Sovětská jezdecká armáda srazila je až na jejich výchozí základnu k Haliči. Tento sovětský úspěch byl jen poloviční. Polská jižní armáda nebyla zničena. Movčín to omlouvá tím, že proti ní stála jezdecká armáda, která se na počátku července zmenšila na polovinu poklesem jakosti koňstva.

Rudé velení zamýšlelo nyní hlavní úsilí vynaložiti ve směru na Minsk. Nový velitel fronty se rozhodl, že rozdrť polské levé křídlo úderem ve směru na Polock a že polskou severní armádu zažene do pinských močálů. Volil však pro úder slabé síly. Operace byla špatně zajištěna a propočítána. Úderné křídlo postupovalo předně velmi pomalu (10—11 km za den) a den ze dne se více roztahovalo. XV. armáda, která je tvořila, rozprostřela se ke konci května ze 60 km na 150 km. Nepřítel zatím přitáhl své hluboké zálohy a srazil sovětská vojska do jejich výchozí základny. Květnová operace rudých na severu podobá se dubnové operaci Pilsudského na jihu. Příčinou neúspěchu byla nepravdivá myšlenka, špatné uskupení sil a z toho vyplývající citlivost křídel. Jedinou výhodou byla lepší výchozí základna pro další akce a zkušenosti z neúspěchu nastrádané.

Poznatky z r. 1920 učí, že výchozí operace nemusí vzniknout hned na počátku války a na hranicích. Hlavní nedostatek sovětských operací do července byl v tom, že tvořily řadu akcí s omezenými cíli bez zabezpečení převahy sil. To mělo za následek rychlé vyčerpání vlastní a hromadění sil protivníka k odvetnému manévru. Nepřítel byl trochu odtlačen, ale nezdolán. Operace byla hluboká (na severu) 130—160 km s denní rychlostí 10—12 km.

VI.

Na počátku července 1920 shromáždilo rudé velení znovu síly k provedení postupové operace dvěma skupinami. Bylo třeba rozmnožit síly a uspořádati velení. Poněvadž z týlu dostávala prý rudá fronta více žaludků než bodáků, provedlo velení fronty velikou

honičku na zběhy, která umožnila zvětšit armádu o 100.000 mužů, t. j. o celých 70%. Otázkou je, jaká byla bojová jakost těchto „doplňků“.

Síly na obou stranách byly stejné. Polské trochu lineárně roztažené, sovětské více seskupené, měly tedy větší svobodu jednání. Sovětské velení se rozhodlo zase pro úder pravým křídlem severní skupiny, kterou tvořilo 60.000 bodáků při nezvyklé hustotě 100 mužů na 1 km.

Ale uskupení neodpovídalo myšlence manévru, obklíčení polských sil v prostoru Germanoviči-Hlubokoje. Počítalo se při tom také s velikou postupovou rychlostí úderného křídla 20—25 km za den, ač to byl postup proti opevněnému pásmu a ač tu byly zkušenosti z předešlé nezdařené ofensivy. Poláci měli tehdy v úmyslu na severu tak dlouho zvolna ustupovat, pokud se jim nepodaří na jihu zdolat rudou jezdeckou armádu.

Již druhý den ofensivy způsobil ústup Poláků a IV. sovětská armáda, která měla provádět hlavní obchvatnou operaci, narazila na odpor a začala se orientovat více západně. Třetí den se sovětské velení vzdává úmyslu obklíčit polské síly ze severu, ale ponechává v platnosti úder pravým křídlem, t. j. odtlačení polského levého křídla ve směru Vilno-Molodečno. Těžiště operace se přesunulo do prostoru severně od Vilna. Poláci nemohli se udržet na staré německé obranné linii. Sovětské velení dává proto rozkaz k pronásledování.

Sovětský úder najisto uvedl polské síly v nelad tak, že musily ustoupit až k Visle, když chtěly opět získat manévrovací volnost. Místní zálohy nemohou nikdy zadržet úder mohutnější, k tomu je třeba hlubokých frontových záloh, na jaké se nesmí nikdy při přechodu do obrany zapomínat. Podobně jako u Joffra ukázal se ústup nařízený polským velením pro seskupení nedostatečným. Pokusy o místní odpor neměly úspěchu a zbytečně armádu vyčerpávaly. Ukázalo se opět, že složitá ústupová operace musí být hluboká aspoň 90—140 km. Polská armáda, která ustupovala rychlostí 17 km, nemohla setřást nepřítele. Neměla také k dispozici dosti převozných prostředků a drah.

Movčín — a je to přirozené — chválí trochu stranicky sovětské rozhodnutí a přeceňuje úspěch této postupové operace. Připouští však, že obchvatová operace byla založena nedostatečně široce, proto se nepříteli podařilo ukolouznout. Z toho odvozuje poznatek, o kterém se dá pochybovat, že by byl správný, že se totiž v první fázi válečných operací stěží podaří nepříteli dobře obklíčit. Bylo by velmi zajímavé prostudovati po té stránce počáteční operace tannenberské, kde se to obklíčení velmi dokonale a velmi krátké době podařilo bez ústupové operace a bez pronásledování.

Ke konci operace proti polskému levému křídlu octla se sovětská armáda 90—120 km daleko od své poslední vykládací stanice, podobně jako 1. německá armáda na Marně. Denní postupová rychlost rudého úderného křídla kolísala mezi 14—16 km.

Jakmile povolil polský odpor v čáře starých německých zákopů, přikročilo sovětské velení k pronásledování. Podobně jako na Marně tak také na Visle výchozí operace nedala hodnotné výsledky strategické. Nepřítel neporažený uklouzl, v patách sledován pronásledovatelem. Ale na Němenu se tři sovětské křídla armády zdržely 5 dní bojem o Grodno. Zde se po prvé polské velení zřeklo boje na zdrženou a přikročilo k odvetnému úderu 5-6 divisemi, který se však nepovedl, poněvadž nebylo svěžích sil a jednotek, které by v křídlech manévr zajišťovaly.

12. srpna chce rudé velení obsadit Varšavu operací hlubokou celkem 280 km při denní postupové rychlosti 28-30 km. Zatím se ztratila spolupráce s jižní armádou, která měla obsadit Lvov. Na severní frontě (západní) zrály dvě možnosti: porazit nepřítele před Vislou nebo za ní. První možnost závisela na nepříteli, zda boj přijme.

Ukázalo se dále, že čím operace je hlubší, tím obtížněji pracuje zpravodajská služba a určuje se nepřátelská sestava. Také se ukázalo, že vítězný postup nepřítele lze zastavit jedině zasazením svěžích sil.

Jak už jsme se zmínili při Marně, šlo za pronásledování neporaženého nepřítele o dvě akce logicky sporné: drtit nepřítele nepřetržitým postupem vpřed a při tom se přeskupit k rozhodné srážce. První žádá, aby se nepříteli neposkytl oddech, druhá, abychoť se pro přeskupení zastavili. Toto zastavení by nerozchovalo (na to Movčín zapomíná), kdyby svěží záložní jednotky, přicházející z týlu, byly měly větší postupovou rychlost než fronta. To ovšem předpokládá dokonalou síť dopravní v týlu armády, která pronásleduje, kterou neměli, jak jsme viděli, ani Němci ve Francii.

Za pronásledování je třeba dělat včas přípravy k rozhodné bitvě, nemá-li dojít k pohromě. Sovětské velení, na rozdíl od německého na Marně, bylo v křídelním manévru důsledné během celé operace. Autor se však právem táže, zda tím vlastně nepoškodilo svou situaci, zda neprozradilo své hlavní síly a neusnadnilo tím nepřátelský odvetný manévr?

Důslednost manévru v prostoru vždy demaskuje náš úmysl. Je dobrá jen tehdy, což autor dost nezdůraznil, když nepřítel nemá svobodu prostorového manévru. Je zajímavé, že na Visle rozhodnutí nezpůsobily polské hlavní síly, nýbrž síly podružné.

VII.

Pro rozvoj postupných frontových operací je nejdůležitější otázka operativního vyčerpání a operativního růstu sil. Zde jsou hlavními činiteli: početnost a sestava armády, dopravní výkonnost v jejím týlu a organisace zásobování.

Jak to bylo s vyčerpáním rudé armády? Carská armáda měla v roce 1914 bez ztrát na zajatcích měsíčně 8% raněných a mrtvých a 4% nemocných. Během tří měsíců operací v roce 1920

měla rudá armáda 36% ztrát, z toho měsíčně za bojových akcí 8% mrtvých a raněných a 7% nemocných. K tomu ještě měsíčně 4—5000 zběhů z celé fronty. Ztráty v rudé armádě se doplňovaly jen honičkou na zběhy. Doplnky, které se z týlu odeslaly, k bitvě na Visle vůbec nedošly. Rudá armáda se před touto bitvou zmenšila celkem o 35%. Při tom z tří rudých vojáků byl jeden komunistou.

Sovětské velení mělo jen jediný prostředek, kterým mohlo čelit řidnutí vlastní fronty, zesílení fronty na rozhodném místě přeskupením sil z míst podružných, t. j. manévry zálohami.

Poláci prý mnoho ztráceli na zajatcích, ale jako ustupující neporažená armáda měli tři prameny obnovy sil: ustupovali na svou operační základnu, mohli použít doplnků a manévrovat podél fronty na neporušených železnicích. Jen na dobrovolnicích získali 25.000 mužů a tak na rozhodném místě v rozhodném okamžiku měli dvakrát tak veliké síly jako pronasledovatel.

Sovětské velení mohlo počítat s doplňováním armády z místního obyvatelstva, které chtělo získat sovětsací území, ale rychlý postup vojsk nedovoľoval prý tu akci. Také plenění a surovosti páchané na obyvatelstvu obsazovaného území politickou agitaci znemožňovaly. Obyvatelstvo mohlo být užitečné jediné tím, že by vzniklo povstání v týlu ustupujícího nepřítele. Ale takové tu nebylo.

Pro obnovu trati v nepřátelském území nebylo na sovětské straně s počátku plánu, ač jednotek technických byl dostatek. Opravovala se na př. trať, která se průběhem operací stala podružnou. Přesunem železničních částí na důležitější trať ztratilo se pak mnoho času. Štěstí, že Poláci trati mnoho nepoškozovali. Tak se stalo, že na konci první (výchozí) operace byla vykládací nádraží vzdálena od fronty 80—150 km, v druhé operaci 60—180 km a v třetí (při rozhodné srážce) 80—100 km. Rychlost opravy činila 12—20 km za den. Dopravní prostředky byly by prý vystačily, ale stanice, podobně jako v rusko-japonské válce, zatarasily armádní náklady a vlaky štábů a úřadů. Tak na př. na mogylevské trati bylo v červnu vypraveno 352 vlaků, z nichž jen 101 přivezl doplnění, 10 proviant a 10 dělostřelecký materiál. Ostatní patřily úřadům a štábům. Nejvíce zdržovaly postup opravy mostů. Němci potřebovali k obnovení mostu 20 až 50 m dlouhého 5—10 dní, u mostů 40—70 m až 20 dní, od 150 do 250 m až 40 dní. Podobnou rychlostí pracovaly prý také technické jednotky rudé armády. Rudé armádě chyběly ke všemu ještě vozy a potahy. Podle hlášení IV. armády nedostala tato armáda až do skončení operací ze zápolí ani libru chleba, ani pár bot a ani jediného muže doplnění. Vozů se používalo neracionálně. Movčín uvádí případy, které byly epidemické: Rota jede na selských vozech v proudu delším než 1 km. „Vzadu v kočáře její velitel s písáčkou, zatím co vpředu je už panika a nepořádek.“ Trény byly zbytečně dlouhé a naložené zbytečnými věcmi. Automobilní doprava velmi slabá.

Jaký to byl tehdy nepořádek, vyplývá z čísel. Západní sovětská fronta měla 160.000 bojovníků a 600.000 strážníků. Zásobování stře-

livem vázlo. Na Visle fronta neměla střelivo, za to bylo v nadbytku v armádních skladech.

Po neúspěchu vlastní ofensivy na Brest-Litevsk rozhodlo se polské velení k ústupu, kterým by získalo zpět operativní svobodu. Při tvoření úderné skupiny pozorujeme, že hlavní úkol připadl jednotkám staženým z jiných úseků. Jen velmi malou úlohu sehrály zde druhá a třetí polská výzva, které byly získány mobilisací. Tyto doplňky znamenaly mnoho jako posila vojskových těles, ale nic jako zesílení úderných skupin.

Polské hlavní síly v prostoru Varšavy, jak se pak ukázalo, zajišťovaly na pravém křídle údernou skupinu, která směřovala proti týlovým spojením rudé armády. Úder měl skvělý úspěch. Ukázalo se, že čelní úder i větších sil jsou méně úspěšné než úder slabších sil do nekrytého boku. Směr úderu ve válce pohybné má rozhodující význam.

Sovětské armády byly, bohužel, příliš málo armádami (většinou v síle normální divise), aby mohly samostatně řešit armádní úkoly. Sovětské velení chtělo se spokojit blízkým geografickým cílem (Varšavou) a příliš pozdě podřídilo severní armádě dvě armády z fronty jižní. Velení západní armády zatím zjistilo hlavní síly nepřítele a rozhodlo se je potříit úderem do levého boku, nemajíc vlastní levý bok zabezpečen. Tento smělý plán měl v západě ztrátu operační svobody a zbavoval útočníka možnosti ochromit nepřítele, jehož plán byl znám.

Velitelství sovětské západní fronty chtělo dokázat mnoho na jednou: zmocnit se nepřátelského hlavního města, zničit nepřátelské živé síly, překročit značný vodní tok a ohrozit hlavní týlové komunikace nepřátelské armády. IV. sovětská armáda je vzorným příkladem zmatku a operační nervosity, když se armádě dá současně několik úkolů. Jen jedna operační úloha dává naději na úspěšné provedení. IV. armáda měla zkrátit pravé křídlo, zmocnit se jistého prostoru, určitého dne překročit Vislu a zároveň vyřadit jednu divisi do frontové zálohy.

Na Visle byla iniciativa ještě na straně rudých, ale jejich útok byl odražen. Následoval třídní boj, kde šlo o to, buď anebo. Buď se zdaří sovětský plán úderu pravým křídlem, anebo nastane zkáza. Přišla zkáza. V okamžiku, kdy se V. polská armáda obořila na XV. sovětskou, byla IV. sovětská armáda příliš daleko. Na Marně v rozhodné srážce nemohl být nepřítel zničen, ale na Visle se to Polákům povedlo.

Movčín vidí hlavní nedostatek sovětské koncepce v nedokonalé spolupráci obou front. Fronta musí provádět jen jeden druh postupných operací. Velitelství sovětské západní fronty mělo totiž řídit boje od Krymu až po Lublín. Zkušenost mluvila pro malé zastávky postupujících armád, hlavně na rozhraní mezi pronásledováním a rozhodnou srážkou. 10. srpna 1920, podle Movčina, zastávka třídní nebo čtyřdní měla by bývala pro sovětské síly rozhodující význam. Pro nepřítele by to nebylo znamenalo větší nakupení úderné síly.

Autor se táže, zda by se neměla po pronásledování, kdy hrozí rozhodná operace, obnovit operace výchozí. Má dojem, že zkušenosti jak Marny, tak Visly hovoří pro to.

VIII.

Jaká je obdoba mezi oběma operacemi? Ideově se Marna podobá Visle, zvláště na straně útočícího. Rozdíl jest jen v podrobnostech a v prostředcích. Movčín uznává, že zkušenosti z minulé doby nelze bez náležitých oprav aplikovati na dnešní poměry, poněvadž technika pokračuje. Nehledíc k značnému rozdílu v silách jsou frontové operace jak na Marně, tak na Visle založeny na rozsáhlém bočním manévru útočníka a na krátkém odvetném úderu obránce, který jej narychlo improvizuje.

Značně oťřesené, ale nerozvrácené části francouzské a polské prováděly hluboký ústup, během kterého se marně snažily zastavit nepřítele frontálně na určitých obranných čarách.

Pronásledovatel, který ve výchozí operaci svého soka nepotřel, poněvadž tento nevyčkal ukončení jeho úderného manévru, který nesrazil soka s výhodného ústupového směru, mnoho nezískává, když se žene o překot se všemi silami za ustupujícím.

Ukázalo se, že proti nepřátelské frontě, dopředu se řítící, která má ještě sestavu určenou pro nezdařilou operaci výchozí (obchvat pravým křídlem), postačí setřásti její tlak a dočasné operační svobody použít k organizaci dobře mířeného odvetného úderu i slabými silami, hlavně proti nechráněným křídům pronásledovatele. Zde hlavním činitelem operativním jsou železnice, které má v týlu neporušené jen ustupující.

V prostředcích byl potud rozdíl mezi oběma operacemi, že revolučně třídí ráz velmi komplikoval útočnickovo velení na Visle. V r. 1914 politika udala strategii cíle a pak jí ponechala volnou ruku. Nejen to, často sama podléhala vlivu vojáků. V r. 1920 politika sovětská nejenže určovala strategii cíle, nýbrž z každé operace chtěla těžit politicky a každé přechodné politické situace chtěla využít vojensky. To vyžadovalo od rudých front nebývalé pružnosti operativní i taktické. Revoluční myšlenka pokládala se totiž také za prostředek operativní, ano i taktický. Ukázalo se však, že politické ofensivy propagační jsou bezvýznamné po zahájení válečných operací.

Bojiště polské v r. 1920 mělo větší rozlohu a menší dopravní síť než bojiště v r. 1914 na západě. Také hustota fronty byla rozdílná: na západě 1914 10 tisíc bojovníků s obou stran na 1 km a na východě v roce 1920 jen 500 bojovníků.

Ukázalo se, že taktická pohyblivost a operativní rychlost jsou nepřímě úměrné k hustotě fronty. Je třeba proto odpovědět na otázku, jak má býti při stejném prostoru a stejné dopravní síti hustá fronta, aby operativní rychlost různých celků byla co největší.

Operativní rychlost v něhoje je dvojitá, podle toho, jde-li o celek v prvním anebo druhém sledu fronty. Ve světové válce

operační rychlost prvního sledu fronty vně boje odpovídala pochodové rychlosti vyšších taktických jednotek. Tato pochodová rychlost závisela na terénu, na jeho komunikacích, na roční i denní době a na dosavadních námáhách těchto jednotek. Ve světové válce vystupovaly jen dvojí vyšší taktické jednotky s různou pochodovou rychlostí: divise pěší a jezdecké. Poněvadž jezdecké divise netvořily operativní celky, t. j. křídla nebo střed front, měly fronty vně boje do navázání dotyku s nepřítelem, nebo po jeho ztracení, rychlost operativní, která byla o něco menší než pochodová rychlost pěší divise, t. j. 20 km za den. Kdyby jezdecké divise s větší pochodovou rychlostí byly bývaly tvořily jednotlivý operativní celek fronty, bývala by tato část fronty do navázání dotyku měla větší operativní rychlost, odpovídající pochodové rychlosti jezdecké divise, t. j. 30 km za den. Poněvadž úderné křídlo potřebuje zpravidla větší operativní rychlosti, aby mohlo nepřítele překřídliti nebo obklíčiti, vyplývalo by z toho, že křídla měla být tvořena, jako za starodávna, z vyšších taktických jednotek jezdeckých.

Druhý sled fronty mohl se zase utvořit buď z pěších anebo jezdeckých divisí. Jeho operativní rychlost by však nezávisela jen na pochodové rychlosti vyšších taktických jednotek, nýbrž také na výkonnosti dopravy železniční a silniční, které má velitel fronty k dispozici v oblasti frontové operace. Frontová záloha má proto jen tehdy význam, když jsou po ruce prostředky k jejímu rychlému přesunu od jednoho křídla fronty k druhému. Máme-li v týlu fronty dostatečnou dopravní síť s vyhovující výkonností, rozhoduje o volbě taktických jednotek pro druhý sled fronty úkol, který je jako operativní celek čeká. Může to být zesílení fronty k provedení průlomu nebo prodloužení fronty k překřídlení. K zesílení fronty stačí pěší divise, ale k prodloužení fronty a ke křídelnému manévru lépe se hodí jednotky s větší pochodovou rychlostí, t. j. jezdecké.

Operace určitého celku je kombinací přesunu a postupu. Čím delší přesun a kratší postup, tím je operace rychlejší.

Postup určité jednotky je kombinací pochodu a boje. Čím je pochod delší a boj kratší, tím je postup rychlejší.

Postup je však také tím rychlejší, čím je větší pochodová rychlost zbraně k bojišti a čím je zbraň pohyblivější na bojišti.

Rychlost postupu řídí se v boji i mimo boj podle zbraně, která v taktické jednotce má nejmenší pochodovou rychlost a nejmenší pohyblivost.

Výkonnost zbraně je zpravidla v nepřímém poměru k její postupové rychlosti.

Zvyšujeme-li výkonnost zbraně, musíme zvýšit také její pochodovou rychlost a taktickou pohyblivost, má-li si zachovat svou taktickou rychlost. Zvýšením výkonnosti zbraně zvyšujeme její účinnost, ale její účinnost zvýšíme také,

když zvětšíme její taktickou pohyblivost. Při stejné výkonnosti je účinnější ta zbraň, která je pohyblivější. Zákopová válka způsobila, že se zvyšovala účinnost zbraní zvětšováním výkonnosti.

Totéž lze aplikovat na operativní celky. Při stejných taktických jednotkách je ten operační celek mocnější, který má větší operativní rychlost, t. j. který se rychleji přesunuje a rychleji postupuje.

Taktická jednotka při stejném počtu a výkonu zbraní je tím silnější, čím má větší taktickou rychlost, t. j. čím rychleji pochoduje a čím rychleji dostává své zbraně v terénu k nepříteli.

Z toho vidíme, že operativní rychlost určitého celku velmi mnoho závisí na taktické rychlosti jeho jednotek a taktická rychlost zase na pohyblivosti zbraní.

Operativní rychlost v různých fázích operace je rozdílná. Daleko od nepřítele závisí na přesunové rychlosti (která je něco jiného než dopravní rychlost) vyšších jednotek. Blízko nepřítele zase na taktické rychlosti jednotek.

Chceme-li dát operaci některého celku po navázání dotyku rychlejší spád, dosáhneme toho buď vytvořením číselné převahy našich jednotek na tomto úseku, nebo použitím jednotek s větší taktickou rychlostí. Z takticky rychlejších jednotek stejně výkonných zbraní volíme pak ty, které mají zbraně pohyblivější, t. j. účinnější.

Za Napoleona operativní rychlost celků byla o něco nižší než taktická rychlost vyšších jednotek. Ve světové válce byla operativní rychlost celků větší rychlosti taktické jen potud, pokud v týlu operujících front a v popředí operujících celků byly neporušené a dostatečně výkonné trati, jinak klesala i zde operativní rychlost pod rychlost taktickou, která se od dob Napoleona spíše zmenšovala než rostla, poněvadž zbraň k nepříteli nese stále ještě člověk anebo táhne kůň.

Aby se dosáhla co největší operativní rychlost celků, je snaha operovat v poli, kde je nejbohatší a nejvýkonnější síť železniční, a když ta je dočasně porušena, snaha, co nejrychleji ji obnovit anebo nahradit dopravou automobilovou na bohaté silniční síti.

Je ovšem ještě jeden a ten nejradiálnější prostředek k zvýšení operativní rychlosti: zvýšení rychlosti taktické motorisací schopnou rychlého postupu mimo cesty. Sem náleží pokusy s t. zv. rychlými jednotkami. Nejde o zvýšení taktické rychlosti určitých zbraní, nýbrž o to, vytvořit velmi rychle vyšší taktické jednotky.

To uvádíme na vysvětlenou, poněvadž rozdíl mezi rychlostí operativní a taktickou je Movčínovi nejasný. Proto mnoho povídá o „rostoucím účinku zbraní“, o „mohutnění týlů“ a „spotřebě materiálu“, aniž odvodí praktický důsledek z těchto poznatků. Není mu také jasný rozdíl mezi operativním a taktickým přesunem a mezi operativním a taktickým postupem.

Operativní přesun znamená dopravu jednotek operačního celku do operační základny. Taktický přesun znamená dopravu zbraní taktické jednotky do bojové základny (ta může být buď obranná nebo útočná).

Operativní postup zahrnuje v sobě různé pohyby taktických jednotek operačního celku z operační základny směrem k nepříteli.

Taktický postup zahrnuje v sobě pohyby zbraní taktické jednotky z bojové základny směrem k nepříteli.

Operativní postup zahrnuje v sobě však také bojové akce taktických jednotek. Čím více srážek a čím větší odpor nepřítele, tím je operativní postup celku pomalejší, až vyzraje v operaci bitevní.

Operace bitevní je souhrn pohybů a taktických postupů vyšších taktických jednotek, které vrcholí bojem operačního celku.

Frontová bitva je souhrn řady bitevních operací, operativních postupů a přesunů, kde tažení vrcholí nejvyšším vypětím všech sil a záloh podle plánu operačně stále přizpůsobovaného poměrům, ale strategicky důsledného.

Bitevní operace nemusí končit frontovou bitvou, jako boj několika divisí operačního celku nemusí vyvrcholit bitevní operací.

O vyšší taktické jednotce (divisi) se praví, že se octla v boji, když byla nucena rozvinout veškeré dělostřelectvo. Operativní celek začíná bitevní operaci, jakmile zasazuje své operativní (armádní) dělostřelectvo.

Počátek válečných operací se měří zpravidla ode dne, kdy operační celky opustily svou operační základnu, t. j. nástupový prostor. Na západní frontě a konečně i na Visle se ukázalo, že během prvního měsíce válečných operací bylo jen 10—12 dní bojů, které jen z poloviny byly bitevní operací v pravém smyslu. To je veliký rozdíl od bitevních operací posíčních a znamená, že v pohybné válce nebude zásobování operativních celků tak obtížné, když vykládací stanice budou v normální vzdálenosti od fronty.

Movčín neodpovídá na otázku, jak má být fronta hustá, aby byla nejpevnější a při tom nejpohyblivější, ale přiznává, že technika (ovšem jen ta, která zvyšuje výkonnost a ne postupovou rychlost zbraní) omezí pohyblivost jednotek, pochybuje však, že by se na východním bojišti kdy použilo takových mas materiálu jako v posledním roce války na západě. Předpokládá proto u budoucích armád na východě postupovou rychlost operativní asi 12 km denně bez bojů a 5—8 km denně s bojem. Tato rychlost při stejných odpočinkách bude klesat s hloubkou operace a se vzrůstem ztrát. Důležitým faktorem je také doba trvání operace. Podle zkušeností Němců a Francouzů v roce 1918 pozbyly operativní celky (armády) již po 8—9 dnech operace bitevní vzhledem k ztrátám postupové síly. To bylo ovšem ve válce posíční, kde každá postupová operace ihned přecházela v operaci bitevní.

Pro příští válku Movčín odhaduje maximální dovolenou hloubku postupové operace nižšího celku (armády) na 75—90 km při střední době trvání 6—7 dní. Tím ovšem není vyřešena otázka

hloubky postupové operace vyšších celků, jako jsou armádní skupiny a fronty.

IX.

Hloubka frontové operace je především otázkou kolísání sil u útočníka a ustupujícího. Kdyby pronásledovatel mohl své síly zásobovat, doplňovat a přeskupovat se stejnou rychlostí jako ustupující, nebylo by zvláštních operačních obtíží. Jest jen jediný radikální recept, který dovoluje, aby útočník mohl pronikat bez zastávky za ustupujícím do značné (ovšem ne přepínané) hloubky. Když totiž po vzoru Napoleonově zahájí operace s takovou převahou sil, která, po všech ztrátách během postupu, umožní pronásledovateli, aby k rozhodné bitvě v hloubi nepřátelské země, ke které během svého ústupu nepřítel přitáhl kdejakou zálohu, měl stále ještě nad ním značnou převahu.

Jsou ovšem případy, kdy ustupující nestřádá své síly, nýbrž během ústupu je trati týlovými nedostatky, desorganisační hospodářskou a politickou, jak se ukázalo u Denikina, Kolčaka a Wrangla. Také německý útok v roce 1915 znamenal pro ruskou armádu spíše tání než hromadění sil během ústupu. Zde nešlo o ústup operativní, nýbrž o ústup strategický, po kterém odvetný úder následoval až za rok jako nové tažení.

Řekli jsme, že je třeba nepřítele zdolat již ve výchozí operaci. Dojde poté k pronásledování zbytků poražené armády, které již nebudou schopny odporu. Pak nebude už řeči o nějaké rozhodné operaci, kterou by se pronásledování dovršilo. Ustupující je buď poražen a dalšího odporu neschopen po katastrofální výchozí operaci, nebo je hospodářsky a politicky tak sláb, že stačí malý vojenský neúspěch, aby vlivem postupu nepřítele do nitra země nastal politický a vojenský zmatek.

Jinými slovy: po neúspěšné výchozí operaci může se odvážit stíhat ustupujícího nepřítele armáda s malou číselnou převahou jen tehdy, když jde o vtržení do státu strategicky chabého, t. j. hospodářsky chatrného a politicky nesourodého, jehož životní centra nejsou daleko od hranic.

Není prý nemožné, že SSSR. bude válčit s protivníkem, který bude v týlu ohrožován revolučním hnutím. Pak, jak se Morčín domnívá, dojde k hlubokým operacím se zdařilým zakončením. Musí ovšem to revoluční hnutí být zralé a ne existovat jen v papírových kombinacích. Sovětské velení v roce 1920 také počítalo s „revolučním vřením“ v týlu polské armády. Odhodlalo se k hluboké operaci, a jaké byly konce? Vojevůdce učinil lépe, když nepočítá s ničím jiným než s ozbrojenou silou a když nepodceňuje zbytečně nepřítele. Zhodnotit státní chorobu nepřítele je věcí stratega-státníka, který nesmí být zaslepen nějakou samospatitelnou politickou teorií. Shledá-li státník-strateg, že nepřítel je strategicky chatrný, i když jeho armáda je četná, rozhodne se patrně pro strategii zdolávací a schválí takové operace vojenské, které povedou v brzkou k rozhodné bitvě.

Frontová operace 300 km hluboká, při denním postupu 10 km se protáhne měsíc. Statistika ukázala, že armády v pohybné válce ztratily v měsíci asi 22% svých počtů. Víme také, že při ztrátách větších než 30% velmi rychle klesá bojová jakost částí. Pro frontu s 1.000.000 mužů znamená to během měsíce doplňky 300.000 mužů, t. j. 10.000 vagonů ve 400 vlcích. Počítáme-li pro frontu 3 trati, způsobí k dopravě (ruské poměry), je to 4—5 vlaků denně, a to je při slabé dopravní schopnosti obnovovaných železnic mnoho. Při tom třeba poznamenat, že 4—5 vlaků snese denně trať, které se po obnovení nejméně 12 dní užívá k dopravě. Rychlost pochodových formací je 20 km za den. Aby došly do 30. dne na frontu postupující rychlostí 10 km, musily se vykládat nejpozději 15. den po zahájení nové frontové operace, a to znamená opět dvojnásobné zatížení trati a předběžnou delší dopravu po železnicích před započatím operace.

Jedinou pomocí by bylo, kdyby se pochodové formace posil pohybovaly za armádami hned od počátku operací. To však Movčín neřeší. Doplňováním ztrát zachovala by se pravda bojeschopnost jednotek, ale nenapravil by se tím hlavní nedostatek operativní ztrnulost fronty, která je v pohybu. Movčín se domnívá, že by se při zaručení včasných posil mohla fronta odvážit operace hluboké až 450 km, aniž by se zastavovala. To je však v rozporu s jeho pozdějšími závěry.

Průměrná hloubka operací do Marny a Visly činila 350—550 km. Na této mezi stihla obě postupující armády porážka. Z toho prý je vidět, že krajní mez, které může fronta dosáhnout v jediném rozběhu bez zastavení, je vzdálenost 320—400 km od operační základny. Postup bez zastávky může mít dvě příčiny: snahu zachovat si iniciativu nebo využít „revolučního hnutí“ v týlu protivníka. Iniciativu si zachovává ovšem jen v tom případě, když svým pronásledovacím manévrem diktujeme nepříteli směr ústupu do prostorů, které mu neskytají dobré podmínky pro novou srážku (obrácené fronty, mořské pobřeží nebo neutrální hranice).

Z toho, co jsme probrali, vidíme, že frontová operace v hloubce 100—150 km není vázána dopravou, doplňováním a zásobováním. Zahrnuje v sobě asi dvě armádní operace v hloubce 50—80 km. Když má v týlu blízko železnice, může se fronta odvážit další operace v hloubce do 150 km při záruce, že jí dojdou do konce akce zásoby a doplnění, zaručující operativní převahu.

Za dnešních poměrů nesmí se frontový postup dít nepřetržitě do větší hloubky, než je 200—260 km. To je hloubka asi dvou frontových operací. Škoda, že se Movčín dost nepřesně tu vyjadřuje. Jsme nuceni jeho předpoklady doplňovat a myšlenky očišťovat od zbytečné kombinační přítěže. Často se opakuje. Co nás nejvíce mrzí, je to, že zapomíná na důkladné propracování otázky zásobování při různých operacích, hlavně střelivem.

Ukázalo se, že přechod z výchozí operace k pronásledování není tak obtížný jako od pronásledování k rozhodné operaci. Nejpravidelnější by byla operace, která by umožnila jediným rozběhem zmocnit se nepřátelských životních středisk. Z toho vyplývá předpoklad, že tato střediska nesmějí být od nástupového pro-

storu útočníka více vzdálena než 300 km. Jinak následuje velká řada složitých frontových operací, které vyžadují času.

X.

Ukázali jsme, že mezi operací frontovou a armádní je rozdíl v rozpětí prostorovém i časovém. Zhruba se může říci, že armádní operace je prostorově i časově o polovinu menší než operace frontová, která se dá kalkulovat na 15 dní v hloubce 150 km. To je hrubé schema. Ve skutečnosti se nedá tak ostře rozškatulkovat operace nižšího celku od operace vyššího celku. Hlavní podmínkou je, aby v každé operaci byla prostorová a časová jednotka. Jakmile se cíl operací mění, nesmí to mít za následek zmatek v operaci frontové a rozpory v operacích celků nižších, které by vznikaly z úkolů neúměrných a špatně rozdělených.

Ukázalo se, že se pořadí hlubokých postupných operací nedá předem vypracovat do všech podrobností. To by znamenalo nepočítání s vůlí nepřítel, která se najisto projeví v odvetných akcích. Viděli jsme, že časová i prostorová důslednost na Marně i na Visle byly zhoznbné. V operacích nejde o důslednost v čase a v prostoru, nýbrž o důslednost v cíli, o důslednost v hájení vlastní operativní svobody.

Jak třeba řídit takové frontové operace? Německé velení na západě spokojilo se vydáváním instrukcí po vzoru Moltka staršího. To nevyhovovalo, svádělo k improvisacím a z nich vznikal operativní zmatek v nižších celcích. Soustava výpomocí, tak říkal Moltke strategii, utrpěla nevidaný krach. Autor neprobírá otázky vedení války. Hledí si jen hlubokých operací, které právě pro Rusko mají nesmírný význam. Pro Rusko, které se hájí především svým prostorem. Pro malé státy a pro státy střeoevropské zvláště by měla otázka postupných operací význam jediné při válce koaliční.

Jak a kdy se může odvážít strategie hlubokých postupných operací po vzoru Marny a Visly? Na to shrneme odpověď z roztržitelných úvah Movčínových do několika odstavců:

1. Musí tu být branná moc tak veliká, aby i po ztrátách vzniklých hlubokým postupem do nepřátelského území došla k rozhodné bitvě se silami, které budou v převaze nad tím, co si během ústupu nepřítel nashromáždil. Vrátime-li se k německé armádě na západě 1914, vidíme, že potřebovala začít tažení alespoň s 30% převahou, aby došla do Marny v síle, kterou proti ní postavil protivník. Poněvadž manévr podél fronty je v poslední postupné operaci pro útočníka obtížný, bylo třeba zajistit si na rozhodném místě již předem trvalo u převahu. To znamená, že německá armáda, která chtěla se odvážít hluboké operace, měla nastoupit na západě proti Dohodě ne s rovnocennými silami, nýbrž s přesilou 50%, která by v rozhodné bitvě dovolovala uplatnit převahu 20%.

2. Armáda pronikající hluboko do nepřátelského území musí svůj postup usměrňovat podle obnovování dopravní sítě, která nejenže musí umožnit zásobování, nýbrž také rokády podél fronty. Velitel fronty musí mít vedle železniční sítě (která — i dokonale obnovená — nemusí vyhovovat potřebám útočníka), znač-

nou zálohu autokolon, které podle potřeby dodají frontě posily z pochodových záloh, které armády následují, a zásoby z operační základny, která se po skocích za armádou přesunuje. Čím výkonnější je dopravní síť v nejbližším týlu fronty, tím vzdálenější může být operační základna. Kde není řádné dopravní sítě železniční, ani mohutných autokolon a kde se doprava děje potahy a operativní pohyby pochody, nesmí se fronta vzdalovat od operační základny více než 100 km. To znamená, že dříve nelze pomýšlet na novou postupnou operaci, dokud není pro ni v samém týlu zřízena operační základna.

3. Výchozí operace musí být započata a založena tak, aby pro následování neporaženého nepřítele vedlo k rozhodné bitvě za podmínek pro útočníka příznivých. Movčín zapomíná, že výchozí operace může mít také ráz obranný nebo dokonce ústupový, aby se zajistilo vydatné provedení operace stíhací. Může se sáhnout po ústupu jednoho křídla, které nepřítele vláká do obklíčení, aby při našem přechodu k ofensivě byl alespoň odtlačen od výhodných ústupových směrů, když se nepodaří ho obklíčiti.

Teorie postupných operací má dvojí tvář: Postup, který vyčerpává, a ústup, který posiluje k odvetnému úderu. Úvahy Movčínovy vrcholí v poznatku, že se dnes vrací k slovu přednapoleonská teorie o operačních základnách a magacínová soustava pětidenních přechodů. Ovšem přechodů odpovídajících postupové rychlosti. Takový jednodenní přechod motorisované divise rovná se pětidennímu přechodu divise jezdecké a osmidennímu přechodu divise pěší. Soustavu pětidenního přechodu pro motorisovanou armádu s motorisovanými kolonami a s týlovými ústavy bylo by lze v Evropě brát v úvahu jen ve válce proti Rusku, jinde postačí operativní základna doma, aby motorisovaná armáda prorajdila na př. bez zastávky (potřebné k přesunu operační základny) prostor mezi Prahou a Bělehradem.

Stručné poučení z rozboru Movčínovy úvahy je toto:

Vrchní velení během postupných operací potřebuje silné frontové zálohy a dostatek dopravních prostředků k jejímu rychlému přesunu podél fronty, jinak ztrácí vliv na vývoj událostí a při prvním přeskupení nepřítele pozbývá operativní svobody.

Frontová záloha má vynutit rozhodnutí, proto má být nejen rychle přesunutelná. Nýbrž musí být ne počtem, nýbrž výkonem co nejmohutnější, t. j. takticky co nejrychlejší. Musí to být něco, čím byla Napoleonu jeho stará garda, vojska nejlepší, znamenitě vyzbrojená a dokonale motorisovaná. Frontová záloha musí mít větší postupovou rychlost než armády fronty, nesmí být při svých přesunech závislá na železnicích a nesmí se spotřebovat ve výchozí operaci.

Tuto zálohu by tvořilo motorisované žoldnéřské vojsko, jakému prorokuje budoucnost generál Seeckt.

V tom doplňujeme a opravujeme Movčínovu mozolnou práci.